

LAT TE HOOG VOOR VMBO-LEERLINGEN?

Vmbo-directeuren menen dat de nieuwe eisen voor taal voor vmbo-leerlingen te hoog zijn: referentieniveau 2F is onhaalbaar. En zeker de zwakke leerlingen kunnen geen diploma meer halen, aldus een artikel in *Trouw* (februari 2010). Het ministerie van Onderwijs heeft SLO gevraagd te onderzoeken in hoeverre het examenprogramma vmbo het referentieniveau 2F dekt. Met andere woorden: past referentieniveau 2F bij de eindtermen zoals beschreven in het huidige examenprogramma Nederlands vmbo? Wat zijn overeenkomsten en verschillen? In dit artikel leest u de uitkomsten van die vergelijking.

ELS LEENDERS

Vooraf bij de overstap van de ene naar de andere schoolsoort constateren docenten problemen met de taalvaardigheid: leerlingen die vanuit het basisonderwijs naar het voortgezet onderwijs (vo) gaan, blijken de werkwoordsvervoeging niet volledig te beheersen, leerlingen van het vmbo kunnen de open opdrachten op het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) niet tot een goed einde brengen en pabostudenten kunnen niet spellen. Vanuit de zorg over het taalniveau van alle leerlingen heeft de overheid de commissie-Meijerink in 2008 gevraagd een referentiekader te ontwikkelen. Het referentiekader taal houdt in dat er vier taalbeheersingsniveaus beschreven

zijn: niveau 1F is het basisniveau voor alle leerlingen aan het einde van het basisonderwijs, 2F is het streefniveau voor de beste basisschoolleerlingen. 2F is ook het niveau voor leerlingen aan het einde van het vmbo, en 2F is tegelijkertijd het niveau dat maatschappelijk gezien wenselijk is voor het functioneren als burger in de Nederlandse samenleving. Niveau 3F is vastgelegd voor leerlingen aan het einde van havo en mbo-niveau 4, en 4F voor leerlingen die eindexamens vwo doen.

Naast het referentiekader bestaan er ook nog de reguliere examenprogramma's. Het examenprogramma vmbo Nederlands geldt voor drie leerwegen in het vmbo: de basisberoepsgerichte leerweg (bbl), de kaderberoepsgerichte leerweg (kbl) en de gemengd/theoretische leerweg (gl/tl). Dit examenprogramma kent kleine aanpassingen voor elk van de leerwegen.

Het College voor Examens (voorheen CEVO) beschrijft deze aanpassingen in een syllabus waarmee de examinstof van het centraal examen wordt toegelicht. Zo is bijvoorbeeld voor de bbl beschreven dat het aangeboden luister- en kijkmateriaal van bescheiden omvang en eenvoudig van opbouw en abstractieniveau is. Bij lezen zijn de teksten voor de bbl eenvoudig qua woordenschat, zinsbouw, opbouw en niveau van abstractie. Ook geldt bij lezen de eindterm *samenvatten* niet voor de bbl, wel voor de kbl- en de gl/tl-leerweg. Kortom, hoewel het examenprogramma vrijwel hetzelfde is, verwachten docenten, leergangschrijvers en examen- en toetsont-

wikkelaars van bbl-leerlingen net iets minder dan van de kbl-leerlingen, en van de gl/tl-leerlingen verwachten ze net iets meer.

Overeenkomst examenprogramma en referentieniveau 2F

Om meer duidelijkheid te scheppen over de toekomstige verankering (en consequenties daarvan) van de referentieniveaus in examenprogramma's in het vo heeft SLO van het ministerie van Onderwijs de opdracht gekregen om een analyse uit te voeren van deze programma's op basis van het referentiekader. Een van de vragen van het ministerie was: in hoeverre komt het examenprogramma vmbo Nederlands overeen met referentieniveau 2F?

Foto: Anda van Riet

REFERENTIENIVEAU 2F SCHRIJVEN

ALGEMENE OMSCHRIJVING	Kan samenhangende teksten schrijven met een eenvoudige, lineaire opbouw, over uiteenlopende vertrouwde onderwerpen uit de (beroeps)opleiding en van maatschappelijke aard.
TAKEN	<p>1. Correspondentie Kan e-mails of informele brieven schrijven en daarbij meningen en gevoelens uitdrukken. Kan met behulp van standaardformuleringen eenvoudige zakelijke brieven produceren en schriftelijke verzoeken opstellen.</p> <p>2. Formulieren invullen, berichten, advertenties en aantekeningen Kan notities, berichten en instructies schrijven waarin eenvoudige informatie van onmiddellijke relevantie voor vrienden, docenten en anderen wordt overgebracht. Kan een advertentie opstellen om bijvoorbeeld spullen te verkopen. Kan aantekeningen maken tijdens een uitleg of les.</p> <p>3. Verslagen, werkstukken, samenvattingen, artikelen Kan verslagen en werkstukken schrijven met behulp van een stramen en daarbij informatie uit verscheidene bronnen samenvoegen. Kan onderhoudende teksten schrijven en overtuigen met argumenten. Kan een collage, een krant of muurkrant maken.</p> <p>4. Vrij schrijven</p>
KENMERKEN VAN DE TAAKUITVOERING	
samenhang	Gebruikt veelvoorkomende verbindingswoorden (als, hoewel) correct. De tekst bevat een volgorde: inleiding, kern en slot. Kan alinea's maken en inhoudelijke verbanden expliciet aangeven. Maakt soms nog onduidelijke verwijzingen en fouten in de structuur van de tekst.
afstemming op doel	Kan in teksten met een eenvoudige lineaire structuur trouw blijven aan het doel van het schrijfproduct.
afstemming op publiek	Past het woordgebruik en toon aan het publiek aan.
woordgebruik en woordenschat	Varieert het woordgebruik, fouten met idiomatische uitdrukkingen komen nog voor.
spelling, interpunctie en grammatica	Zie niveaubeschrijving <i>Taalverzorging</i> . Vertoont een redelijke grammaticale beheersing.
leesbaarheid	Gebruikt titel en tekstkopjes. Heeft bij langere teksten (meer dan twee A4) ondersteuning nodig bij aanbrengen van de lay-out.

Niveau 2F Schrijven uit het referentiekader taal

Bij de vergelijking van eindtermen van het examenprogramma vmbo met de omschrijvingen uit het referentiekader heeft SLO geen niveauverschillen gevonden. Inhoudelijk zijn er wel een verschillen

Deze vraag was des te relevanter omdat er geluiden opgingen dat het niveau 2F te hoog zou zijn voor vmbo-leerlingen, zoals ook in een artikel in *Trouw* (Obbink, 2010) door schooldirecteuren beweerd werd.

Na een vergelijking van eindtermen van het examenprogramma vmbo met de omschrijvingen uit het referentiekader kon SLO concluderen dat er geen niveauverschillen zijn (Leenders & Ravesloot, 2010). Het referentiekader beschrijft wel veel gedetailleerder dan het eindexamenprogramma wat leerlingen moeten kunnen. Er worden bijvoorbeeld verschillende tekstsoorten genoemd, zoals het schrijven van een artikel, van een persoonlijke brief of een werkstuk. Voor de domeinen *lezen* en *luisteren* wordt ook iets gezegd over de lees- en luisterteksten, hoe lang ze bijvoorbeeld zijn, of ze een hoge informatiedichtheid hebben en of de structuur complex is. De eindtermen in het vmbo-examenprogramma zijn veel globaler geformuleerd. Bijvoorbeeld in de eindterm 'de leerling kan het schrijfdoel in teksten tot uitdrukking brengen' wordt niets gezegd over de tekstsoort of over de lengte en structuur van de te schrijven tekst. Maar ondanks de genoemde verschillen in beschrijving liggen de eindtermen uit het examenprogramma vmbo zeker wel op referentieniveau 2F.

Verschillen

Inhoudelijk zijn er wel verschillen. Er bestaat in het examenprogramma vmbo Nederlands veel aandacht voor strategische vaardigheden. Zo zijn er bijvoorbeeld de eindtermen 'de leerling kan luister- en kijkstrategieën hanteren' en 'de leerling kan strategieën hanteren ten behoeve van de spreek- en gesprekssituatie'. Taalgebruikstrategieën zijn, zoals uitgelegd in *Over de drempels met taal* (de eerste publicatie van de commissie-Meijerink, 2008), om meerdere redenen niet apart opgenomen in de referentieniveaus. Maar dat neemt niet weg dat ze wel belangrijk zijn voor het onderwijsleerproces.

Verder zijn er kleine verschillen in de ordening van de domeinen tussen de referentieniveaus en het examenprogramma vmbo Nederlands. Het referentiekader gaat uit van drie subdomeinen bij mondelinge vaardigheden: *luisteren*, *spreken* en *gesprekken voeren*. Het examenprogramma combineert *spreken* en *gesprekken voeren*. *Luisteren* is in het examenprogramma vmbo gecombineerd met *kijkvaardigheid*, en de taak *luisteren als lid van een live publiek* komt in het examenprogramma niet voor.

Ook zijn er verschillen tussen het examenprogramma en het referentieniveau die te maken hebben met de leerwegen in het vmbo. Het kenmerk van de taakuitvoering van referentieniveau 2F *samenvatten* en de omschrijving 'beeldspraak herkennen' zijn in de syllabus niet te vinden bij de bbl, bij de kb- en g/t-leerweg wel. Daarnaast zijn er in de syllabus enkele eindtermen voor de kb- en g/t-leerweg die in het referentiekader op niveau 3F liggen. Dat zijn bijvoorbeeld 'de waarde en betrouwbaarheid aangeven van de informatie die door de massamedia verspreid wordt' (bij *luistervaardigheid*) en 'talige middelen herkennen die een schrijver hanteert om zijn of haar doel te bereiken, zoals beeldspraak en ironie' (bij *lezen zakelijke teksten*). Met andere woorden, er worden in de syllabus voor enkele onderdelen aan de kb- en gl/tl-leerlingen hogere eisen gesteld dan met het referentieniveau 2F het geval is.

Op grond van de vergelijking kan gezegd worden dat de eindtermen van het examenprogramma vmbo passen bij niveau 2F. De uitspraak dat niveau 2F te hoog zou zijn voor vmbo-leerlingen is daarmee op zijn minst twijfelachtig geworden. Uiteraard is nu niet de vraag beantwoord hoeveel vmbo-leerlingen daadwerkelijk niveau 2F beheersen. De examenuitslag zegt immers weinig over de beheersing van niveau 2F. Examenmakers maken op basis van het examenprogramma een centraal examen en dat is vooralsnog iets anders dan een niveautoets.

Op grond van de vergelijking kan gezegd worden dat de eindtermen van het examenprogramma vmbo passen bij niveau 2F. De uitspraak dat niveau 2F te hoog zou zijn voor de vmbo-leerlingen is daarmee op zijn minst twijfelachtig geworden

Beheersen vmbo leerlingen 2F?

De vraag in hoeverre leerlingen een bepaald referentieniveau beheersen is lastig te beantwoorden. Ten eerste is het referentiekader op zichzelf geen toetskader. Het primaire doel van het referentiekader is dat docenten weten waaraan ze moeten werken om te zorgen dat de leerlingen taalvaardiger worden. Het referentiekader zorgt ervoor dat in verschillende schoolsoorten dezelfde zaken belangrijk worden. Ten tweede is het moeilijk instrumenten te ontwikkelen die daadwerkelijk meten of leerlingen wel of geen niveau 2F beheersen. Goede toetsen bevatten voldoende bruikbare items voor het niveau en die items moeten qua inhoud en vraagstelling aansluiten bij de doelgroep. Ook hebben ze een heldere cesuur die aangeeft wanneer het niveau is behaald. Ten derde: het referentiekader bevat vijf domeinen, op hoeveel domeinen bijvoorbeeld moet een leerling voldoende scoren om te kunnen zeggen dat hij het niveau beheerst?

De overheid wil graag dat zeker 75 procent van de vmbo-leerlingen niveau 2F haalt, want dan zou de taalvaardigheid van de leerlingen sterk verbeteren. Nu heeft slechts 21–26 procent van de bbl-leerlingen niveau 2F gehaald (het percentage is afhankelijk van de vaardigheid) en 50 procent van de kbl-leerlingen (want het niveau is geijkt op de prestaties van de 50 procent beste kbl-leerlingen). Van de vmbo-leerlingen die de gemengde of theoretische leerweg volgen, haalt tussen de 76 en 95 procent het 2F-niveau. Dit blijkt uit de resultaten op

De overheid wil graag dat zeker 75 procent van de vmbo-leerlingen niveau 2F haalt, want dan zou de taalvaardigheid van de leerlingen sterk verbeteren

de diagnostische toets die Cito in 2009 heeft afgenomen en die beschreven zijn in de *Monitor taal en rekenen* (Cito, 2009). De schatting is dat 25 procent van de leerlingen te kampen heeft met een bepaalde problematiek, bijvoorbeeld dyslexie, gemist onderwijs en gedragsproblematiek die hen verhindert niveau 2F aan het einde van het vmbo te halen. Om die reden gaat de overheid ervan uit dat honderd procent beheersing van referentieniveau 2F niet haalbaar is. Wel is het streven erop gericht het aantal leerlingen dat dit niveau haalt, te verhogen.

Er is nog weinig te zeggen over de effectiviteit van het referentiekader als aanjager voor de verbetering van de taalvaardigheid van vmbo-leerlingen. Het referentiekader is pas onlangs vastgesteld en wordt vanaf dit schooljaar ingevoerd. Docenten Nederlands weten dat het bestaat, maar om nu te zeggen dat het taalvaardigheidsonderwijs al sterk verbeterd is, dat is te vroeg. Aannemelijk is op grond van de Cito-gegevens dat het aantal vmbo-leerlingen dat niveau 2F nu niet haalt op dit moment nog hoger is dan 25 procent. Maar de eindtermen van het examenprogramma vmbo Nederlands zijn daar niet de oorzaak van, want die liggen wel op referentieniveau 2F. ■

LITERATUUR

Cevo. (2008). *Syllabus Nederlands vmbo 2010*. Utrecht: Auteur.

Geraadpleegd op <http://www.examenblad.nl>

Cito. (2009). *Monitor taal en rekenen*. Arnhem: Auteur.

Examenprogramma Nederlands vmbo 2010. Geraadpleegd op <http://www.examenblad.nl>

Expertgroep taal en rekenen. (2008). *Over de drempels met taal*.

Enschede: OCW.

Expertgroep taal en rekenen. (2009). *Referentiekader taal en rekenen*.

Enschede: OCW.

Leenders, E., & Ravesloot, C. (2010). *Ijking referentiekader taal en examenprogramma's vmbo, havo en vwo*. Enschede: SLO.

Obbink, H. (2010, 3 februari). Lat te hoog voor vmbo'ers. *Trouw*.

Geraadpleegd op http://www.trouw.nl/onderwijs/article2978920.ece/Lat_te_hoog_voor_veel_vmbo_rsquo_ers_.html

Meer informatie over het referentiekader is ook te vinden op www.taalenrekenen.nl.

binnenkort

Taalunie bindt jongeren met taalartiesten

Op 20 november lanceert de Nederlandse Taalunie in Brugge een nieuwe jongerenwebsite over het Nederlands: De wereld van de Nederlandse taal. Speciaal voor deze gelegenheid wordt de taal van Vlaanderen, Nederland en Suriname in het zonnetje gezet voor een publiek van jong taaltalent. Feestmeester Otto Jan Ham (Studio Brussel) zal de dag in het Entrepot in Brugge presenteren. Op het programma staan een heuse spoedcursus humor, optredens van de Kunstbende, Rock-n-Roel Meyvis, Eva de Roovere, Ronald Giphart en Roosbeef. Zelfs Fokke & Sukke zijn van de partij. Meer informatie kunt u vinden op www.nederlandswereldtaal.org.

Leermiddelenontwikkeling

Het CLU organiseert samen met de Vereniging van Educatieve Auteurs (VvEA) op 12 en 13 november een tweedaags scholingscongres in Utrecht met als centraal thema leermiddelenontwikkeling. Op deze dagen komen aan de orde: digitale leermiddelen, leermiddelen maken, de kwaliteit van leermiddelen, het schrijven van effectieve leerteksten en digitale didactiek. Voor meer informatie en inschrijving: www.clu.nl/index.jsp?USMID=44.

Poëziewedstrijd

Dit schooljaar organiseert de Talenacademie Nederland de zevende editie van de Poëziewedstrijd. Het thema van deze editie is 'Doe mij maar een gedicht over... je droomland!'. De leerlingen schrijven een gedicht in een vreemde taal. De wedstrijdtaalen zijn Arabisch, Chinees, Duits, Engels, Frans, Italiaans, Russisch, Spaans, Turks en NT2. Nieuw dit jaar is dat ook het Fries als officiële wedstrijdtaal opgenomen wordt. Alle leerlingen van het middelbaar onderwijs en scholieren van de basisschool (groep 7 en 8) mogen meedoen. Inschrijven kan tot eind februari 2011 via de website www.poeziewedstrijd.nl. Voor meer informatie kunt u contact opnemen met de organisatie via info@poeziewedstrijd.nl. Hieronder het gedicht van Marthe Wouters (Amsterdams Lyceum, 2 vwo), in 2009 winnaar in de categorie kleine vreemde talen.

Silenzioso

Senza suono

Catturati come gli uccelli.

Catturati come i criminali.

Catturati come i pensieri,

Volare, come un colibrì.

Forse era una gazza di Boèmia,

Forse era un cigno piccolo,

Non lo so, era il mio.

Mi mancano le piume.

Mi manca il becco.

Mi manca il garrire.

Mi manca tutto.

Stil

Klankloos

Gevangen als vogels.

Gevangen als criminelen.

Gevangen als de gedachten,

Vliegen, als een kolibrie.

Misschien was het een ekster uit Bohemen,

Misschien was het een houtsnip,

Misschien was het een kleine zwaan,

Ik weet het niet, hij was de mijne.

Ik mis de veren.

Ik mis de bek.

Ik mis het gekwetter.

Ik mis alles.

agenda

5 november 2010, Landelijke Studiedag Levende Talen, Zwolle, www.levendetalen.nl

12 – 13 november 2010, Congres Leermiddelenontwikkeling, Utrecht, www.clu.nl

19 – 20 november 2010, 24e Conferentie Het Schoolvak Nederlands, Gent, www.hetschoolvaknederlands.org

20 november 2010, De wereld van de Nederlandse taal, Brugge, www.nederlandswereldtaal.org

23 november 2010, Taal van (n)u, Utrecht, www.congresnederlands.nl

25 november 2010, 2e Nationale Docentencongres Talen, Den Bosch, www.totaal-malmberg.nl

2 december 2010, Dag van het Literatuuronderwijs, Rotterdam, www.dagvanhetliteratuuronderwijs.nl

4 – 5 februari 2011, Congres Frans, Noordwijkerhout, www.congresfrans.nl

5 – 6 maart 2011, Nationaal Congres Duits, Lunteren, www.nationaalcongresduits.nl

25 maart 2011, Nationaal Congres Engels, Ede, www.nationaalcongresengels.nl

27 mei 2011, Honderdjarig bestaan Levende Talen, Amsterdam, www.levendetalen.nl

Literatuurgeschiedenis 18e eeuw

Betje Wolff en Aagje Deken

Op donderdag 25 november om 10.00 uur (Nederland 2) start NTR-SchoolTV met *Literatuurgeschiedenis 18e eeuw*, een nieuwe serie Nederlands voor leerlingen in de tweede fase havo/vwo. Vier programma's behandelen de grote schrijvers en gebeurtenissen van de achttiende eeuw. De serie is een hulpmiddel voor docenten om de lessen over deze eeuw met audiovisueel bronnenmateriaal te verlevendigen.

De programma's zijn zo opgezet dat de docent binnen vier lessen met deze boeiende periode klaar kan zijn. De makers van de serie werken nauw samen met de site www.literatuurgeschiedenis.nl. De schrijvers die in de serie worden genoemd, zijn daar terug te vinden. Na uitzending kunnen de afleveringen ook online bekeken worden via http://schooltv.nl/literatuurgeschiedenis_docent.